

הגדה של פסח

ישראל ואורייתא

מאמרים פירושים ביאורים והנהגות
על סדר הגדה ועניני פסח

מתוך רשימות וועדים ושיחות שמסר
הגאון הצדיק רבי ישראל קלמן קראהן זצוק"ל

ניסן תשפ"ו
לייקוואוד יצ"ו

לזכר עולם יהיה צדיק

ספר זה יוצא לאור בסייעתא דשמיא לזכרו ולעילוי נשמתו הטהורה של מריה דהאי ספרא, איש האשכולות בשלושת עמודי העולם, מצודתו פרושה למרחקים בזיכוי הרבים לתורה ויראה ולקרב ליבם של ישראל לאביהם שבשמים ולחזק את גדרי הקדושה בקרב בית ישראל

הגאון הצדיק

רבי ישראל קלמן קראהן זצוק"ל

ב"ר אברהם זעליג ז"ל

אשר לימד דעת ויראת ה' להמוני תלמידים מקשיבים, בוועדים ושיחות שנאמרו בישיבת בית מדרש גבוה לייקוואוד, שבהם הנחיל דעת תורה ואורחות חיים בהשקפה נכונה וצרופה, ובהם האהיב את התורה ושקידתה וההביל תענוגות בני אדם, ובהיותו איש אמת ללא כחל ושרק התריע ועורר בקול חוצב על כל פירצה בקדשי הדת והחינוך הטהור

עלה בדבר ה' לגנוי מרומים

בליל שבת קודש פרשת ויחי י"ד טבת תשע"ט לפ"ק

ומנוחתו כבוד במרומי הר הזיתים

בעיר הקודש ירושלים תובב"א

ת.נ.צ.ב.ה.

©

כל הזכויות שמורות

ניתן להשיג את הספר:

Krohn

421 6th ST.

LAKEWOOD N.J.

U.S.A.

TEL. 732-363-3302

בארץ ישראל:

בני ברק

משפחת במברגר

רחוב הרב הירש 15

03-619-6598

ירושלים

משפחת קראהן

רחוב אבן האזל 11

שכונת עזרת תורה

052-713-5312

משפחת אופנהיימר

רחוב זולטי 12

שכונת רמת שלמה

02-571-0937

הערות יתקבלו בתודה וברצון

נדפס על נייר שאין בו חשש חילול שבת ח"ו

מכון עלה זית

עריכת ספרים מרישא עד גמירא
publish@alehazayis.com | 732.513.3466
fax: 732.665.7002 | 732.367.7841

הסכמות שקיבל המחבר זצוק"ל

RABBI MOSES FEINSTEIN
455 F. D. R. DRIVE
New York, N. Y. 10002

ORegion 7-1222

משה פיינשטיין
ר"ם תפארת ירושלים
בנוא יארק

בע"ה

הנה הובא לפני עלים מפרי חידושו של הרה"ג מוהר"ר ישראל קלמן קראהן שליט"א המיוסד על אדני פז בהלכה ואגדה והיות שמחמח חולש גופי ל"ע לא היחה בי כח לעיין בהם אבל כבר איחמתי גברא ע"י ספרו הראשון על הלכות לשה"ר וחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידיו דבר שאינו מתוקן ויהי רצון שיזכה לישוב באהלה של תורה ולהגדיל תורה ולהאדירה ולהפיץ מעיניו מתוך בריות גופא ונהורה מעליא.

משה פיינשטיין

נתן ורכספויגל
בית מדרש גבוה
לייקווארד, נ. י.

כס"ד

כ"ט שבט תשמ"ה

ביודעי ומכירי קאמינא הרה"ג ר' ישראל קלמן קראהן נ"י אשר ידעתי זה עידן ועידנים כמה שנים עת לומדו ביק מדרשו בית מדרש גבוה וכבר איחמחא גברא שהוא מקושט בהמעלות שמנו חכמים ולמד כמה שנים בהתמדה גדולה ויגיעותיו עשו פרי שרכש לו ידיעה רחבה בתורה וידיו רב לו באגדות חז"ל ובמדרשים בבקיאות נפלאה וגם נחקיים בו כל שיראתו קדמת לחכמתו חכמתו מתקיימת ומיגו דזכי לנפשיה זכי נמי להבריה זכה וזיכה את הרבים ובכח השפעתו הגדולה הרביץ תורה לעורים בדברי מוסר ועבודה חמידין כסדרן מדי שבוע בשבוע דברים מחוקים משולבים בהלכה ואגדה ושפתים יושק ונשאו לבו אותו לרשום אותם לעצמו ועיינתי בהם קצת וטעמתי מעט מהדבש ותארנה עיני וראיתי שהם מעשי ידי אומן ראויים לעלות על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן ועודדתי אותו להעלותן על מכש הדפוס למען שלא ימנע הסוב מבעליו ויהנו ממנו בני אדם וכמעשהו בראשון חיבורו הקודם אשר האיר פני חבל אשר הוא הלכה למעשה בהלכות לשה"ר וארכנו שיזכה לישוב בבית ה' ולחזות בנועם ה' ונזכה כולנו יחד לאורו של משיח.

נתן ורכספויגל

נתן ורכספויגל

הנה ידידי החשוב הרה"ג ר' ישראל קלמן קראהן שליט"א פזכה הרבים בפעולתיו המבורכות להגדיל תורה ולהאדירה, עומד להוציא את ספרו בעניני מוסר ויראת שמים, והנני לברכו ולדרו שיזכה להרבות כבוד שמים, וחפץ ה' בידו יצלה כשאיפותיו הברוכות

בני ברק י"ד תמוז תשמ"ו

בני ברק י"ד תמוז תשמ"ו

הסכמת הגאון הגדול רבי אליהו לוי שליט"א

כולל חושן משפט ואבן העזר
ב"ד לעניני ענונות
בית הוראה לעניני רבית
לייקואוד נ.דז.

גמ' מגילה ל"ב. וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו, ת"ר משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הל' פסח בפסח הל' עצרת בעצרת הלכות חג בחג, ומבואר שם ברש"י ותוס' מגילה ד. ד"ה מא איריא וכו' דכל זה נלמד מפסוק אחרון זה שבפר' המועדים וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, שהוא הפסוק האחרון במצות המועדים והיינו שבקיום המועדים לא מספיק קיום המצוות הנאמרות בכל מועד ומועד, אלא נצרך גם להיות עוסק שואל ודורש בענינו של כל יום ויום מהמועדים בענין אותו היום.

וביאור הדברים שהימים טובים אינם רק מצוות ואיסורים לצאת ידי חובה, אלא נאמר בהם עלייה רוחנית, שבכל יו"ט קיימת קניית מדרגות ועלייה בעבודת ה' הבאות לביטוי במצות היום וע"י העיסוק באותן מצוות וע"י החיות שבשורשי אותן מצוות וההשגות שנאמרו בהם, הוא חי באותו יו"ט את הרוחניות שבהם ע"י שדורש ושואל בענין אותו היום, ונשאר בו רישמו של אותו יום לשארית השנה, ובה חותם הפסוק את פרשת המועדים.

ותחילת פרשת המועדים נפתחה בפסוק דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי, וכתב שם הספורנו אלה הם מועדי הם אותם המועדים שארצה בם אמנם כשלא תקראו אותם מקראי קדש אבל יהיו מקראי חול ועסק בחיי שעה ותענוגות בני האדם בלבד לא יהיו מועדי אבל יהיו מועדיכם שנאה נפשי.

והיינו שעשייתם של המועדים שיהא בהם העלייה וההתקרבות לבורא ית"ש, תלויה בכם ביהודי עצמו באופן שהוא חי את אותם ימים טובים, אשר תקראו אתם, וכדרשת הגמ' לגבי קידוש החודש בסוד השנה כ"ד. אשר תקראו אותם קרי ביה אתם, שהיינו שבקימו על ידכם מתקדש היו"ט וחיותכם בו.

והנה הגאון הצדיק ר' קלמן קראהן בימי חייו בתוכינו היה מחדיר את רוח היו"ט בכל הסובבים אותו, גם בהנהגתו הפרטית וגם במאמריו ושיעוריו לשומעי לקחו, שהיה מחדיר בהם את תחושת היו"ט ומעלה את הסובבים אותו להרגשת הקדושה והחיות שיש ביו"ט, וביוצאים משומעי שיחותיו היו מרגישים לא רק לבוש חיצוני של יו"ט אלא פנימיותם היה מתרוממת לגובה ביו"ט.

ואף עתה שהגאון הצדיק הנ"ל איננו עמנו, אמנם שיחותיו ודבריו המרובים נשאר להלהיב לבבות להגביהם למדרגת מקראי קודש אשר תקראו אתם.

בידידות ובכבוד הראוי המכיר את ערכו ועדיין אמרותיו מהדהדים באוזני,

אליהו לוי

הסכמת

הגאון הגדול רבי אליהו דב זכטפוגל שליט"א

הרב אליהו דב זכטפוגל
6 Yeshiva Lane
Fallsburg, NY 12733

יום בשורה היא לי בראותי את החיבור הנפלא, חבר מאמרים מאת ידידי הגאון הצדיק ר' ישראל קלמן קראהו זצוקלה"ה, מאמרים נפלאים הידועים לשבח בין שוחרי תורה, שהשמייע לפני תלמידים מקשיבים ששתו בצמא את דבריו בבית אולפנא רבתא 'בית מדרש גבוה' במשך כארבעים שנה, והתחיל למוסרם תחת צלו של אאמו"ר זצוקלה"ה שהיה תלמידו החביב, קשור לו בכל נימי נפשו וממשיך דרכו.

מאמרים אלו היו כמים קרים על נפש עיפה, מלאים חכמה ובינה, התעוררות לשאוף לגדלות אמיתית, הדרכה בדרכי עבודה ועליה רוחנית, נטפי מוסר נוקבים עד עומקה של נפש, דברים הנובעים מבאר מים חיים של רבותיו הגדולים. מיוחדים היו שיחותיו בהשקפה טהורה בלתי פשרני, לפידי אש שיצאו מתוך לבו הטהור, הדברים שהיו נוגעים לו אל הנשמה, ולא היה רק נאה דורש, אלא גם נאה מקיים, מסר נפשו לעמוד בפרץ, לא חרד ולא בוש לעורר על עניינים הטעונים תיקון, לא נח ולא שקט בעבודתו הק' להרים את קרן התורה ובני תורה.

והנה בחיי חיותו הדפסי ר' קלמן זצוקלה"ה כמה קונטרסים שבהם רשם והרחיב את הדברים המאירים שנאמרו לפני התלמידים, ובעת הזאת עלה על רוחם של בני משפחתו ההולכים בדרכיו הישרים ותלמידיו בני עליה להוסיף על פעולתו ולגמור מה שהתחיל, להוציא לאור עולם את חיבור השלם על תקופות השנה, להפיץ את הדברים לציבור הרחב, כדי שיוכלו חובבי תורה ומוסר בכל אתר ואתר להתחמם נגד אש קדש, וגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהן, שמעתה יפוצו מעיינותיו חוצה בכל עולם התורה.

לכן אמינא לפעלא טבא, יישר כחם וחילם, ואשרי חלקם לזכות את הרבים בזכות שאין כמוהו, זכותא דחיי של השפעת תורה ויראת שמים, וזכותא דשכבי שיהיו שפתותיו דוכבות בקבר. יה"ר לפני אדון כל שירצו מעשיהם של המו"ל, ויתקבל החיבור באהבה וברצון אצל הלומדים, ויהיה לתועלת רבה לרבים.

ובזה באתי על החותם לכבוד התורה ולכבוד ידידי ר' קלמן זצוקלה"ה

א"ר זכטפוגל

הסכמת

הגאון הגדול רבי ארי' מלכיאל קוטלר שליט"א

RABBI ARYEH MALKIEL KOTLER
BETH MEDRASH GOVOHA
LAKEWOOD, N.J. 08701

בע"ה

ארי' מלכיאל קוטלר
בית מדרש גבוה
לייקוואוד, נ. ז.ו.

מוצאי יומא דעצרתא תשפ"ה

פסחים סח ע"ב רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי ליה עגלא תלתא אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא ע"כ ומקשים מגמ' ע"ז ג, א שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את תורתו מוטב ואם לא אחזיר אתכם לתהו ובהו, וא"כ לא היה שווקים ולא עוד יוסף, עוצ"ב שנקט האי לישנא ול"א דאי לאו האי יומא לא היה רב יוסף כלום ובלא תורה מה יש לנו.

ונראה ע"פ מש"א בסו"פ יתרו וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת ההר עשן וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק, ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות וגו' ע"כ. ותמצית תביעתם של"ל להמעמד ושיספיק מה שהקב"ה ילמד תורה למשה רבנו ומשה ילמדה לנו, וע"ז א"ל משה אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא אלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו וגו' ע"כ. ועיין פרש"י נסות לשון הרמה וגדולה לגדל אתכם בעולם, ועיין במדרש וברמב"ן בפרשת העקידה ואלקים ניסה את אברהם לשון נסות הוא לשון של גידולין ועיין כאן פרש"י ד"ה אי לאו האי יומא שלמדתי תורה ונתרוממתי הרי אנשים רבים בשוק ששמן יוסף ומה ביני לבינם, עכ"ל. ונ' כוונתו שאפילו אם היה לנו תורה בלא המעמד ואפילו אם רב יוסף היה יודע כל התורה והיוסף דבשוקא לא היו יודעים כלום אבל אי לאו האי יומא ר"ל המעמד לא היה מתרומם ולא היה הבדל יסודי בינו לבינם והתורה שהי' יודע לא היה מרומם אותו.

זכרון האי גברא רבא גאון בכל מכמני התורה וצדיק יסוד עולם מרביץ ומשפיע תורה ויראה לאלפים, ה"ה הגה"צ ר' ישראל קלמן קראהו זצוק"ל, אשר אש התורה והיראה בערו בקרבנו והרביץ תורה עם כל האש ומחזה מעמד הר סיני, עולה לפנינו, וב"ה אשר השאיר אחריו ספרים גדולים של מאמריו דבריו מלהיבים ומעודדים ומחזקים לתורה וליראה ולתעודה, ועכשיו מוציאים לאור ספר ישראל ואורייתא על מועדי השנה (מתוך יתר ספריו וכתביו) וא"צ לדידי ולדכוותי רק להביע שמחתי בראותי דברים אלו יוצאים לאור עולם, ויה"ר שיתקבלו דבריו כי מדרשא יפוצו מעיינותיו להגדיל תורה ולהאדירה.

הסמך אב"ד ר' ארי' מלכיאל קוטלר שליט"א
ארי' מלכיאל קוטלר
בית מדרש גבוה ללייקוואוד

תוכן ענינים

א.....	בפתח השער
ג.....	הכנה לפסח
יח.....	בדיקת חמץ
כב.....	ביעור חמץ
כד.....	אגרת רבי שמשון מאוסטרופולי
כז.....	אמירת קרבן פסח
כח.....	ליל הסדר
מ.....	הגדה של פסח
קלז.....	שיר השירים

מאמרים

קפט.....	מאמר א - התחדשות ותחיית המתים
קצט.....	מאמר ב - מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות
רט.....	מאמר ג - פה סח
רלא.....	מאמר ד - זמן חרותינו
רמה.....	מאמר ה - יציאת מצרים כהיום
רמז.....	מאמר ו - גילוי שכינה בליל הסדר
רנב.....	מאמר ז - סגולת ליל הסדר
רנו.....	מאמר ח - סיפור של אמונה
רער.....	מאמר ט - חידוש העולם
רעו.....	מאמר י - עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים
רפח.....	מאמר יא - לראות ולהראות

נספח למאמר יא - גודל ערך המעשה ..... שט

מאמר יב - וכאן הבן שואל ..... שיד

מאמר יג - קדושת אכילה ..... שכא

מאמר יד - סיפור של הודאה ..... שכז

מאמר טו - נורא עלילה ..... שלד

מאמר טז - שיר השירים ..... שס

נספח למאמר טז - הנהגת עם ישראל בגלות ..... שפב

בפתח השער

ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו ואשר באהבתו הוציאנו ממצרים ובחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון להיות לו לעם סגולה, ונתן לנו את תורתו וחיי עולם נטע בתוכנו, והנחילנו זמני ששון ומועדי קודש וחגי נדבה. ובהלל והודאה באנו בזה לה' ית' על רוב חסדו וטובו עמנו שזיכנו להוציא לאור ספר זה "הגדה של פסח - ישראל ואורייתא", ממעייני תורתו של אבינו מורנו עטרת ראשנו ותפארתנו הגאון הצדיק רבי ישראל קלמן קראהן זצוק"ל.

הדברים נערכו מתוך כתבים שרשם אאמו"ר זצוק"ל לעצמו להכנת ליל הסדר, ומתוך הוועדים והשיחות בעניני חג הפסח שמסר במשך השנים בעיר התורה לייקוואוד, וכן מהכתבים שאאמו"ר זצוק"ל רשם לעצמו בקצרה את תוכן דברי הוועדים והשיחות. וכן לוקטו בו פנינים יקרים ואמרות טהורות שהיה רגיל על פיו בשעת הסדר ואמירת ההגדה.

ההכנה לחג הפסח וליל הסדר של אאמו"ר זצוק"ל היתה אצלו עבודה שלמה. שבועות מקודם היה מכין עצמו לליל הסדר, כשדקדק הרבה להכין את אמירת ההגדה באופן שיהיו הדברים שווים לכל נפש, ואף היה מכין דברי תורה מיוחד לכל ילד מילדיו שמתאים למצבו ומדרגתו כדי להכניסו פנימה אל רוממות ליל הסדר ומצוות סיפור יציאת מצרים. ועל אף עומס עבודתו בימים אלו במעשה הצדקה להתרים ולחלק מעות חיטין וצרכי החג לעניים בני תורה, עשה מאמצים מיוחדים להקדיש זמן רב להכנה דרבה זו. והסדר עצמו נערך ברוממות מופלאה, והיה ער עם ילדיו בשני לילי הסדר לעסוק עימם בסיפור יציאת מצרים כל הלילה עד אור הבוקר [ואח"כ היה מתפלל שחרית כוותיקין].

ההגדה נערכה במטרה לסייע ולהביא לעריכת הסדר מתוך התרוממות בדרכי העבודה וההנהגות הראויות בכל עניני הסדר במשנתו של אאמו"ר זצוק"ל, ועל כן נערכו הדברים באופן הראוי להכנה לפסח וליל הסדר, כשהמאמרים חולקו ונערכו למאמרים קצרים להקל על הלומד והמעייין, הובאו דברי הקדמה והכנה לפני כמה מחלקי ההגדה ומצוות היום, ולוקטו דברים מלהיבים בתוך דברי ההגדה, ותחת השם 'פנינים' נאספו פירושים שהיה רגיל לאומרם באמירת ההגדה, כשאף פירושים פשוטים הובאו בו אולי יקבלו מהם תועלת בהכנת הסדר או בשעת עריכת הסדר. גם ראינו להביא כמה מהנהגות ואורחותיו של אאמו"ר זצוק"ל בפסח וליל הסדר, שחשבנו שיהיו מהם תועלת לחיזוק והתעוררות בענינים אלו.

מתוך כל חידושיו ודברי תורתו על חג הפסח וליל הסדר, לא הובאו אלא אותם שהיה מעורר עליהם במיוחד, ואת אלו המביעים ומבטאים את רוחו ומהותו, כדי להכניס את הלומד והמעייין בהגדה זו לרוח ורגש הדברים שהיה אאמו"ר זצוק"ל חי אותם במיוחד, שהוא

עצמו היה נאה דורש ונאה מקיים, וכך באמת היה נראה חג הפסח וליל הסדר במחיצתו, כשהדברים שדיבר ומסר בשיחות ובוועדים היו באים לידי ביטוי גדול למעשה בעבודתו והנהגתו בחג הפסח וליל הסדר.

ובזה נבוא לפתוח שערי הספר בענין עבודת ההתחדשות בימי חג הפסח והחודש הראשון לצאת בני ישראל ממצרים, שאמו"ר צוק"ל היה מעורר כסדר על ענין זה של התחדשות בעבודת ה' שלא תהיה עבודתנו מתוך הרגל ומצוות אנשים מלומדה^א, וניכרת היתה עבודתו בענין זה בחג הפסח וחודש ניסן. ואמת מה נהדר היה מראה עבודתו בשעת ביעור חמץ, בכוונה ראויה ועבודה שלמה של ביעור הרע מקרבו והעברת רוח הטומאה מן הארץ.

בראש כל מועדות נשאת פסח

חג הפסח שבו יצאנו ממצרים הוא ראש וראשון לכל המועדים, 'ראש השנה לרגלים' (ר"ה ד:), וכמו שיסד הפייטן בפיוט ואמרתם זבח פסח 'בראש כל מועדות נשאת פסח', כי הוא שורש לכל החגים והמועדים, וממנו נמשכים ומסתעפים כל המועדים^ב.

וחג הפסח הוא יסוד ושורש לכל התורה והמצוות, כי בו בחר בנו הקב"ה מכל העמים ולקח אותנו להיות לו לעמו ולעבדיו, וזו היתה תכלית יציאת מצרים, כמו שנאמר בבשורת הגאולה לישראל (שמות ו ז) 'ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים'. ויציאת מצרים היא שורש חובת העבדות לה' וקיום מצוותיו, כמו שנאמר בעשרת הדברות (שמות כ ב) 'אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים' [כפירוש הרמב"ן (שם)]. כי ביציאת מצרים נהיו ישראל עבדי ה', כמו שנאמר (ויקרא כה נה) 'כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים'.

ומבואר בתורה פעמים רבות שהחיוב לקיים מצוות ה' הוא מכוח יציאת מצרים, ועל מנת כן הוציאנו ה' ממצרים לעבדו ולקיים מצוותיו, כמו שנאמר בהרבה מצוות (דברים טו טו, כד יח, כד כב) 'וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך ה' אלוקיך משם, על כן אנכי מצוך לעשות את הדבר הזה', וכעין זה נאמר במצות השבת (דברים ה טו), ופירש רש"י: "על מנת כן פדאך, שתהיה לו עבד ותשמור מצותיו".

ראשון הוא לכם לחדשי השנה

והנה המצוה הראשונה שנצטוו ישראל היא: 'החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה' (שמות יב ב), שנצטוונו למנות את חדשי השנה לפי מועד צאתנו ממצרים,

א. עיין להלן מאמר התחדשות ותחיית המתים.

ב. וכמו שביארו בספר פרי צדיק לרבי צדוק הכהן מלובלין (חג הפסח אות טז), וכן בספר תורת אמת לרבי לייב איגר.

כשחודש ניסן הוא החודש הראשון למנין חדשי השנה, כלומר החודש הראשון לגאולתנו, וממנו נמנה את כל החודשים.

וכך אמרו במדרש (שמות רבה טו ט), משל למלך שהיה עושה יום שמחה ביום לידת בנו בכל שנה, לימים נשבה אותו הבן, והיה המלך מתאבל ומצטער על בנו, ולאחר שנפדה הבן עשה המלך את יום השמחה בכל שנה ביום פדיית בנו ולא ביום לידתו. כך בתחילה היו מונין מבריאת העולם בתשרי, ומשירדו ישראל למצרים ונשתעבדו שם היו אבלים על שעבודם, ולקראת גאולתם ממצרים אמר הקב"ה לישראל שמעתה ימנו את החודשים מניסן זמן גאולתם ולא מבריאת העולם בתשרי.¹

והיינו שביציאת מצרים התחילה תקופה חדשה של בריאת ויצירת עם ישראל כעם ה', וכתב בספר העיקרים (מאמר ג פרק ט"ז) דלפיכך נצטוונו למנות מעתה את החודשים מחודש ניסן - חודש הגאולה ויצירת עם ישראל כעם ה', ולא למנין יצירת ובריאת העולם מתשרי.

החודש הזה לכם - חדשו מעשיכם

איתא במדרש (פסיקתא טו כה, דר"כ ה יח, ילקו"ש בא קצא): "החודש הזה לכם - חדשו מעשיכם". כי השם 'חודש' הוא מלשון חידוש והתחדשות, על שם חידוש הלבנה (ספר השורשים לרד"ק ערך חודש). ודרשו חז"ל מכך, שחודש ניסן הוא זמן מיוחד של התחדשות, ראש לכל ענייני התחדשות בעבודת ה', וראשון לכל זמני ההתחדשות שבשנה, כי חודש ניסן הוא הראש והשורש לכל חדשי השנה.

והיינו שבכל שנה ושנה בחודש ניסן צריך כל יהודי להתחדש ולהיטיב מעשיו בכל ענייני עבודת ה', בקיום המצוות ובעבודה שבלב זו תפילה ובלימוד התורה, באופן שלא יהיו מיושנים ונעשים מתוך הרגל כמצוות אנשים מלומדה, אלא להתחדש ולהתרענן בכל מעשיו בחיות מחודשת.

ודברים נפלאים במהות וכוח ההתחדשות כתב הגאון רבי יצחק הוטנר בפחד יצחק (פסח מאמר עו, ר"ה מאמר כז): "כוח ההתחדשות הוא סוד מופלא בכוחות הנפש. בשעה שכוח זה שולט על האדם, נפשו של אדם לוחשת לעצמה דברים כגון אלו 'אף על פי שמצד האיברים שלי והחושים שלי אין בעובדא זו שאני עושה אלא חזרה של הרגל בעלמא, מכל מקום מצד הרגשתי הרי אני עושה את המעשה הזה בפעם הראשונה'. עד כדי כך מגיעה יכולתו הרוחני של אדם, להטביע את חותם הראשוניות על עניינים שחזר עליהם מאה פעמים ואחד", וכך כתב בשיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ (מאמר טו).

וחידוש נורא חידש הסבא מקעלם (חכמה ומוסר ח"א מאמר קל), שאמנם אמרו חז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, אך לגבי

ג. על פי פירוש מהר"ז ובאור מהר"פ ורש"ש שם, עיי"ש.

יראת ה' כמצוות אנשים מלומדה אינו כן, ולעולם לא יבוא מתוך כך לידי לשמה, כי יראה של מלומדה אינה בגדר שלא לשמה, אלא הוא כמעשה קוף בעלמא. ועל כן העונש על זה חמור כל כך, כמו שנאמר (ישעיה שם פסוק יד) 'על כן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר'.

החרש היה לבם

בגמרא שבת (קמז:): מובא מעשה נורא על התנא האלוקי רבי אלעזר בן ערך, שהלך למדינת פרוגייתא ולנהר דיומסת, ונמשך אחרי התענוגים של יינות פרוגייתא המשובחים ביותר ושל המרחצאות בנהר דיומסא שמימי החמים והמלוחים נעימים ויפים לרחיצה. וכיון שנמשך אחרי התענוגים ושקע בהם נשתכח תלמודו, וכשחזר משם עמד לקרוא בתורה את הפסוק 'החודש הזה לכם' וטעה וקרא 'הַחַרְשׁ הַיָּה לְבָם', עד שבקשו חכמים רחמים עליו וחזר לו תלמודו.

ובמדרש (ילקוט שמעוני קהלת תקעג) אמרו שכאשר קרא 'החרש היה לבם' צווחו כולי עלמא והתחיל רבי אלעזר לבכות ובכו כולם אחריו, עד שריחמו עליו מן השמים והחזירו לו תלמודו.

וביאר האחרונים שבמצוות החודש הזה לכם טמון יסוד הענין של התחדשות בעבודת ה' בלב שומע ומבין, וההיפך המוחלט מזה הוא 'החרש היה לבם', שהלב אטום וסתום ונעשה לב אבן וחרש, ולכן צווחו כולי עלמא וכשהתחיל לבכות בכו כולם, איך רבי אלעזר בן ערך שהיה ליבו כמעין המתגבר שמתחדש כל הזמן ומוציא מים חדים, נעשה לבו לב אבן וחרש עד שטעה בקריאה זו שענינה התחדשות וקראה להיפך הענין, וללמדנו בא שזו היא העבודה של חודש ניסן וחג הפסח להפוך את הלב החרש והסתום ללב שומע ומרגיש בהתחדשות רוחנית לעבודת ה'.

התחדשות ביסודות האמונה

והנה עיקר עבודת ימי חג הפסח הלא הוא השרשת יסודות האמונה בקרבנו והנחלתה לבנים ובני בנים. ובענין האמונה צריך התחדשות תמידית, ואין די בידיעה ולימוד יסודותיה פעם אחת, גם אם מדובר בבירור ועיון מעמיק ויסודי, אלא צריך להתחזק ולהתחדש בזה כסדר, כי בלא זה האמונה הולכת ונחלשת.

ואף שבכל עת צריך להתחדש בענין האמונה, מכל מקום בחודש ניסן וחג הפסח הוא בגדר חובת היום, וזהו הזמן הראוי להתחדש ביסודות האמונה ועיקרי היהדות, ולחדש את ההתבוננות בענינים אלו כאילו זו הפעם הראשונה שחושב על כך, להעמיק ולבסס את אמונתו בהכרה מחודשת עד אשר יהיו הדברים חיים ובהירים אצלו בצורה מוחשית. ואין הכוונה לעניני האמונה העמוקים כמו ידיעה ובחירה וכיו"ב, אלא גם ליסודות

הפשוטים של עיקרי האמונה, שיש להתחדש בהם כדי לחיות עם אמונה פשוטה ובהירה באופן של 'אמונה חושית'.

ועיקר עבודת חיזוק האמונה היא ההשבה אל הלב, כמו שנאמר (דברים ד לט) 'וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד', וכמו שביאר מרן החפץ חיים, שלכן נאמר 'השבות אל לבבך', כי עבודת האמונה אינה להשיג ידיעת השכל בלבד אלא העיקר הוא להכניס ידיעה זו בתוך מחשבות לבבנו. שכן אם נשאל כל יהודי אם מאמין הוא באמת בכל י"ג עיקרי האמונה, בוודאי ישיב שהוא מאמין בזה באמונה שלמה. אך במציאות הרי רואים שאנשים מתרשלים ונכשלים בקיום המצוות בין אדם לחבירו ובין אדם למקום, ואיך יתכן דבר זה אם מאמינים באמונה שלמה. אלא שאין די בידיעת השכל בלבד, אלא צריך לקיים 'השבות אל לבבך', להעמיק בידיעה זו במחשבת הלב ולהכניס את הידיעה בלב כדי לחיות ולהתנהג על פיה למעשה וכמו שהרחיב בזה בספר שם עולם (ח"א פ"ג).

ובענין זה צריך להתחדש במיוחד בימי חודש ניסן וחג הפסח, וכמו שאמר מרן המשגיח רבי יחזקאל לעוונשטיין (שפתי חיים מועדים ח"ב עמ' ס), שעבודת ימי הפסח היא 'ללעוס אמונה', דהיינו לחדש ולרענן ולצייר את יסודות האמונה שלמדנו ביציאת מצרים.

ומסוגלים ימים אלו לזכות לאמונה שלמה, עד שיכולים להגיע אל תכלית הידיעה השלמה באמיתת מציאותו ית', איך הוא סובב כל עלמין וממלא כל עלמין ולית אתר פנוי מניה⁷.

משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצוות

הנה על ציווי משה לישראל 'משכו וקחו לכם צאן למשפחתכם ושתטו הפסח' (שמות יב כא), אמרו חז"ל שאמר להם "משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצוות" (מכילתא בא פרשה ה). לפי שהיו שטופים בעבודה זרה ואמר הקב"ה למשה "כל זמן שישראל עובדין לאלהי מצרים לא יגאלו, לך ואמור להן שיניחו מעשיהן הרעים ולכפור בעבודה זרה" (שמות רבה טז ב).

כי ענינו של קרבן פסח הוא כלשון החינוך (מצוה יג): "שאנו עושין אותו לאות ולזכרון שבאנו באותו הזמן לחסות תחת כנפי השכינה ונכנסנו בברית התורה והאמונה". ולהלן שם (מצוה יד): "שקרבתן זה לזכר חירותנו ובואנו בברית נאמנה עם ה' יתברך". והמשך חכמה (במדבר ט ז) האריך הרבה בזה שענינו של קרבן פסח הוא להיבדל מעבודה זרה ולהיכנס לעבודת ה' לשמו המיוחד על ידי הפסח. ועל כן הביא רש"י (שמות יב מח) בשם הספרי שהיה הוה אמינא שגר המתגייר מקריב קרבן פסח מיד כשמתגייר גם באמצע השנה, והוצרכו פסוק למעט שאינו מקריב אלא בערב פסח.

ד. כמש"כ בספר דברי מנחם לרבי מנחם מנדל מרימינוב (לקוטים פסחים לד ב).

ואף שאין לנו קרבן פסח ויצרא דעבודה זרה בטלה, מכל מקום העבודה בזה בימינו היא בהתחדשות בענין ההתבדלות וההרחקה היתירה מכל אביזריהו דעבודה זרה ששייכים בימינו רח"ל. להקדים הכנה לחג הפסח של 'סור מרע' כהכנה ל'ועשה טוב' של קיום המצוות והשרשת האמונה בליבנו וזרענו, על ידי ביטול דעות כוזבות וכל מיני מחשבות כפירה ומינות דמשכא טפי, סילוק השקפות פסולות ודעות משובשות, עקירת אמונות תפלות ומוטעות, והתרחקות מספרי מינות והשכלה ומכל סוגי חכמות חיצוניות, וכל כיוצא בזה בכל מה שפוגע באמונה השלמה, שכל זה נכלל בביטול עבודה זרה וכמש"כ בספה"ק^ה.

ועלינו לבחון את עצמנו אם מקיימים אנו כראוי את הציווי 'משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצוות', ולבדוק במעמקי הלב את רוח האמונה אם זכה וטהורה היא ללא שמץ של ספקות, ולנקות את לבבנו מכל האבק של השפעות שליליות שנדבקו בו מהסביבה הרעה שסובב אותנו, ולבער כל רוח טומאה בקרבנו.

בדיקת וביעור החמץ של עבודה זרה ויצר הרע

ובספרים הקדושים כתבו שזה גם הרמז של בדיקת וביעור חמץ בדרך העבודה, דאיתא בזוהר הק' (רעיא מהימנא בא מא.) שיסוד אכילת מצה בפסח הוא סוד האמונה, ועוד כתב בזוהר הק' (תצוה קפב.) וחמץ ושאר בפסח הוא סוד עבודה זרה.

ורבי פנחס מקאריץ היה אומר שעיקר ביעור חמץ הוא ביעור עבודה זרה, ואם היו כל ישראל שורפין את החמץ בכוונה זו היה קל יותר לסבול עול הגלות^ו.

והכי איתא בחידושי הר"מ (לחג הפסח): "כשם שצריכים לבער מביתנו כל החמץ והזוהמה ולהכשיר ולנקות את כל הכלים, כך צריכים לבער מקרבנו לכבוד פסח כל הרפש והזוהמה שנצטברו במשך השנה. וזה שאמרו חז"ל משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן למצוה".

וסוד החמץ בפסח הוא גם סוד היצר הרע, כדאיתא בזוהר הק', שכן יצר הרע הוא השאור שבעיסה המחמיץ לבות בני אדם [כמבואר בברכות (ז.) ובפירש"י שם]. ולפיכך כשם שאנו מצווים לבדוק את החמץ בחורין ובסדקין שבבית ולבערו, כך עלינו לבדוק בלבבנו ולחפש בחדרי הבטן והכליות ממחשבות והרהורים רעים ולבערם. וכתב רבינו בחיי בספרו כד הקמח (פסח א) כשם שנצטוונו לבטל החמץ בלב, כך אנו חייבים לבטל היצר הרע מליבנו ולסלקו שלא ימשול בנו.

ובשו"ת הרדב"ז (סי' תקעו) נשאל: "מה נשתנה חמץ משאר איסורין שבתורה שהחמירה עליו תורה להצריכו בדיקה שרוף וכלה וגם ביטול, והוסיפו חכמים להצריכו בדיקה בחורין

ה. אוהב ישראל (פרשת בא ד"ה דברו אל).

ו. אמרי פנחס (ערב פסח קסז), ועיין בבני יששכר (מאמרי חודש ניסן ח י) שהביא את דבריו והרחיב בהם.

וסדקין, ולחפש אחריו ולשרש אותו מכל גבוליו, ועובר עליו בבל יראה ובל ימצא, ואסרוהו בכל שהוא ואינו מתבטל כלל, וחומרות כאלו לא נמצאו בכל האיסורין שבתורה".

וכתב הרדב"ז במסקנתו לאחר שדוחה טעמים אחרים: "ועל כן אני סומך על מה שאמרו רבותינו ז"ל במדרשות כי חמץ בפסח רמז ליצר הרע והוא שאור שבעיסה, ולכן כלה גרש יגרש אותו האדם מעליו, ויחפש עליו בכל מבואות מחבואות מחשבותיו, ואפילו כל שהוא לא בטיל, והרי זה אמת ונכון".

ולכן כל היד המרבה לבדוק הרי זה משובח, לבער את רוח הטומאה ואת היצר הרע מקרבנו. וכתב הפלא יועץ (ערך פסח) בשם המקובלים דבמיוחד יש להיזהר בפסח ולעמוד על המשמר מכל דבר פשע ונדנוד עבירה, כי כל דבר רע של חטא ועבירה פוגם עושה רושם בפסח יותר משאר ימות השנה.

התחדשות בקבלת עול מלכות שמים

הנה מצות סיפור יציאת מצרים ענינה הוא להשריש האמונה בקרבנו וזרענו, וכתב המשגיח רבי ירוחם זצ"ל (דעת תורה שמות מאמר מא) דעיקר המכוון בסיפור יציאת מצרים ותכלית האמונה הוא לקבל על עצמנו עול מלכותו ית' להיות לו לעבדים, שזהו תכלית יציאת מצרים, שהוציאנו הקב"ה מרשות פרעה והכניסנו לרשותו להיות עבדי ה', כמו שנאמר (ויקרא כה נה) 'כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים', וכדברי רש"י (שמות כ ב) "כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי". וכך ציווה הקב"ה למשה לומר לפרעה בשם ה' 'שְׁלַח אֶת עַמִּי וְיַעֲבֹדֵנִי, והיינו שכל התביעה ומטרת השילוח והיציאה היתה למען 'ויעבדוני'.

ועוד כתב, שזהו יסוד הענין של 'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים', דהיינו שצריך לראות עצמו כאילו הוא עצמו מיוצאי מצרים, שכשם שהם נכנסו לרשותו של הקב"ה להיות לו לעבדים, כך גם צריך כל אדם לראות את עצמו נכנס לרשותו של הקב"ה להיות עבדו. וכשם שבדור יוצאי מצרים התכלית שיצא להם מיציאתם היתה קבלת עול מלכותו ית' להיות לו לעבדים, כך גם צריך להיות תכלית סיפור יציאת מצרים בליל פסח בכל דור.

ובזה מיישב רבי ירוחם התמיהה הידועה מאי שנא מצות זכירת יציאת מצרים בליל פסח ממצות זכירת יציאת מצרים בכל יום. אלא שבלייל פסח הענין הוא עצם קבלת העבדות, שכן המוכר עצמו לעבד צריך תחילה לקבל עליו עבדות, ואח"כ בכל יום צריך להזכיר את חיוב העבדות כדי להמשיך לנהוג על פי עול עבדות זה.

וכתב בדעת חכמה ומוסר (ח"ג מאמר רצט במכתב לחבורת לודז') דזהו תכלית העבודה בימי חג הפסח, להתחזק בענין 'עכשיו קרבנו המקום לעבודתו', כשכל ימי החג צריך להתבונן בזה שהקב"ה מקרבנו עכשיו לעבודתו, ועלינו לקבל עול מלכותו, ולשעבד עצמנו בעול

עבודת להיות עבדי ה', דהיינו לקבל על עצמנו לעבדו כעבד העומד לפני אדונו לשרתו תמיד, וכעבד שעושה מלאכת רבו עיקר וצרכי עצמו עראי.

וכתבו הספרים הק' שזו היא העבודה של ראש חודש ניסן שהוא ראש השנה למלכים (ר"ה פ"א מ"א), ושל כל החודש הראשון שבו נתחדשה מידת מלכותו ית' בעולם, שצריך כל אחד לחדש רוחו בקרבו ולקבל עליו עול מלכות שמים מחדש.

והשפת אמת (לקוטים ר"ח ניסן) כתב שכפי שאדם מקבל על עצמו בחודש זה עול מלכות שמים בהתחדשות, כך יהיה אצלו ענין זה כל השנה. כי מסוגלים ימים אלו שיוכל כל אדם בחודש הזה לקבל על עצמו מחדש עול מלכות שמים כראוי.

סיוע מלמעלה להתחדשות בעבודת ה' בחודש ניסן

וסיוע גדול מלמעלה יש בימים המבורכים של החודש הראשון [כמו שיסד הפייטן במוסף לפרשת החודש: 'הַנֶּם יָמִים הַמְּבֹרָכִים'] לכל מי שעושה ככל יכולתו להתחדש בעבודת ה', כי הוא זמן מוכשר ומסוגל להתחזק ולהתעלות בכל עניני עבודת ה' וביסודי האמונה, ולהשריש בלב יראת שמים ואמונה ובטחון. שכן כלל גדול הוא שכל דבר וענין שנברא ונוצר ביום מסוים, מסוגל אותו היום לדורות להתחזק באותו ענין, וכיון שבחודש ניסן נוצרה סגולת עם ה' ביציאת מצרים, על כן מסוגלים כל ימי החודש הזה להתחדש ולהתרומם בכל עניני עבודת ה' ויסודי היהדות¹.

וימי הפסח וחודש ניסן הם גם עתים מובחרים ומסוגלים מאוד לקנות ולהשיג מדרגות בקדושה עליונה, כמש"כ בספר נועם מגדים² כי בימים ההם בזמן הזה נתחדשה ונתהווה בעולם קדושה יתירה לבני ישראל, כשיצאו ממצרים מקור הטומאה ונגאלו מכור הברזל של מ"ט שערי טומאה שהיו משוקעים בהם, והקב"ה הוציאם והעלם למ"ט שערי קדושה. וכתוב בספר חסד לאברהם (מעין ב נהר נז) ועד"ז כתב נכדו החיד"א בספרו לב דוד (פרק ל) דכך בכל שנה ושנה מוציא הקב"ה את נפשות ישראל מהיכלות הטומאה ורשות הסטרא אחרא ומביאם לקדושה לידבק בו ית' ובתורתו. ועל כן מסוגלים ימים אלו לקירוב הלב לעבודתו ית' ולהתעלות בקדושה עליונה. וכתב הפלא יועץ (ערך חמץ) עד"ז וסיים דהכל תלוי לפי מעשיו והכנתו בהתעוררות לבו ולפי זכות נשמתו.

וכה כתב המקובל הק' הרש"ש בספרו נהר שלום (לב): "כי פסח וימים אלו (של ספירת העומר) הם שורש לכל ימות השנה, ובדרך שהולך בהם בה מוליכים אותו כל ימות השנה".

ז. מגן אברהם למגיד מטריסק (פקודי ופרשת החודש).

ח. כן הדגיש הנצי"ב בספרו העמק דבר פרשת בא (שמות יב ב) ופרשת משפטים (שמות לד יח).

ט. פרשת בא (ד"ה החודש הזה) ופרשת משפטים (ד"ה א"י אם כסף).

ורבי יצחק הוטנר כתב בספרו פחד יצחק (פסח מאמר עו אות טז) שההתחדשות בעבודת זכירת יציאת מצרים באופן של 'כאילו הוא יצא ממצרים', בכוחה לחדש את כל עבודת ה' שלנו בכל השנה, שתהא נעשית אצלנו בכל יום ויום כחדשה.

הכנה למועדים בהתבוננות במהותם ותכליתם

כתב המאירי בהקדמתו לבית הבחירה, שצריך להתבונן במועדים ובזמנים המיוחדים שניתנו לישראל מה סיבת ייחודיותם ומה יום מיומים, ולעורר עצמו בכל חג ומועד במהותו ומצוותיו למה שצריך להתעורר בהם. כי אם לא יעורר עצמו בזמנים הללו, ולא יתבונן במצוות המיוחדות שנצטוונו בזמנים אלו, אלא יקיים אותם כמצוות אנשים מלומדה, לא תהיה לו תועלת בזמנים ומועדים אלו, ומחטיא הכוונה שכיוון הקב"ה בנתינת המועדים ומצוותיהם לישראל.

ובהמשך כתב: "ואם לא יתעורר על זה, אבל שיעשה זה מצד ההרגל, מאין הרגש עשיית הדבר לכבוד בוראו, ומאין כונת קיום מצוה, ויעתק על זה הצד ממצוה למצוה, ויאכל על דרך זה מצה בפסח וישב בסוכה בחג, הוא כדמיון החמור נושא אלומותיו בעת הקציר ומשא הענבים בעת הבציר ומשא החטים בעת הטחינה, לא יגיענו משינוי העיתים שום התבוננות, רק שינוי המעשה דרך מקרה".

וזה אכן היה עיקר מטרתם של הוועדים והשיחות שמסר אאמו"ר זצוק"ל על המועדים, להתבונן ולהתעורר כראוי בתכליתם של המועדים ועיקרי העבודה הנרצית בהם, למען נשכיל לנצל כראוי וכנכון את ימי המועדים לעלות ולהתעלות על ידם למשך השנה כולה.

ובכן מתוך רגשי גיל ושמחה המשולבים ביראה ורעדה נודה לשמו ית' ונהללו בפינו שזיכנו להוציא לאור הגדה מפוארת זו, ולהעלותה על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן. ועינינו לה' תלויות בבקשה על העתיד, שיאמץ כוחנו למלאות רצונו ושאיתנו של אאמו"ר זצוק"ל לסדר את הכתבים אשר השאיר אחריו ברכה מרובה, ולערוך את הוועדים והשיחות שמסר להמוני תלמידים מקשיבים. וזיכנו ה' להוציאם לאורה לעילוי נשמתו הטהורה, ותהי זאת נחמתנו בעניינינו שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ודבריו יאירו בהיכלי התורה, לשמחת לב מבקשי אמת הצמאים לדבר ה'.

י. וכך כתב במסילת ישרים (פרק יז): "ומן המעשים המדריכים את האדם לבוא לידי מדה זו (של טהרת הלב והמחשבה), הוא ההזמנה לדברי העבודה והמצות, והיינו שלא יכנס בקיום המצוה בפתע פתאום שאין דעתו עדין מיושבת עליו ויכולה להתבונן במה שהוא עושה, אלא יזמין עצמו לדבר ויכין לבו במתון עד שיכנס בהתבוננות ואז יתבונן מה הוא הולך לעשות ולפני מי הוא הולך לעשות, שהרי בהכנסו בעיון הזה, קל הוא שישליך מעליו הפניות החיצוניות ויקבע בלבו הכונה האמיתית הרצויה".

וזאת למודעי, כי הדברים נערכו ועובדו על פי כתבים של אאמו"ר זצוק"ל בהם רשם לעצמו בקצרה תוכן דברי הוועדים והשיחות, ומתוך דברים שרשם לעצמו להכנת ליל הסדר. ואף שנעשה מאמץ והשתדלות לכוון את הדברים לכוונתם המקורית, מכל מקום כיון שנערכו הדברים לפי מיעוט הבנתנו והשגתנו, הרי שאם שגינו וטעינו איתנו לבד תלין משוגתנו.

וכה היו דברי אאמו"ר זצוק"ל בהקדמתו לקונטרסי הוועדים שנדפסו בחייו:

"חיבור זה נערך בסייעתא דשמיא על פי "וועדים" הנאמרים החל משנת תש"מ, לפני חבר מקשיבים בעירנו לייקוואוד יצ"ו, בהלכה ואגדה השקפה ומוסר, על פרשיות התורה ועל המועדים. כאשר הדברים כולם מיוסדים על אדני פז, ומקורם קדוש מדברי חכמינו ז"ל, ומאוצרם הטוב של רבותינו מצוקי ארץ, על פי היסודות שקבלתי מרבותי ז"ל.

כבר בשנת תשמ"ה סודרו והוכנו כמה מהוועדים להביאם לדפוס, ובחסד השי"ת הסכימו אז על הדפסתם רבותי וגדולי התורה, ובראשם רבנו הגדול מרן הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל. אמנם במשך השנים שחלפו מאז, ניתוספו בוועדים הרבה דברים חדשים והוספות נחמדות, והרבה פנים חדשות באו לכאן, על ידי "שימוש חכמים, דקדוק חברים, ופלפול התלמידים", ומאז ועד עתה היו הוועדים "פושטים צורה ולובשים צורה", והתעכבו הדברים עד כה ועדיין לא ראו אור עולם.

וכך נאספו ברבות השנים באפרקסתו של עני כמה מילי דמיטב, ממה שקבלתי מרבותי ומחברי ומתלמידי יותר מכולם. ואקוה לה' להוציאם לאור עולם, כדי להביא חיזוק ותועלת לצמאי דעת ומבקשי אמת. ובחסדי השי"ת כבר יצאו לאור כמה קונטרסים מוועדים אלו, וב"ה שנתקבלו הדברים בחיבה בין לומדי בית המדרש, והנני תפילה לפני אדון הכל, כי גם עתה ייטבו הדברים ויערבו לחיכם של לומדי התורה, ויוסיף השי"ת תת כח להמשיך במלאכת הקודש ולהוציאם לאור עלי ספר.

וחובה נעימה היא לי לבוא בהכרת טובה מופלגת אל לומדי ורבני ישיבת בית מדרש גבוה דלייקוואוד, ובראשם ראשי הישיבה והמשגיחים שליט"א, שבמקום גדול זה שמגדלים בו תורה ותפילה נתבררו ונתלבנו הרבה דברים בקונטרס זה, בשימוש חכמים ודקדוק חברים".

ברכות והודאות לכל המתעסקים בעבודת הקודש במלאכת עריכת ספר זה: הרה"ג ר' נתנאל לוריא שליט"א אשר עמל ללקט מתוך כתבי אאמו"ר זצוק"ל ומתוך הקלטות של השיחות והוועדים, ולאסוף פנינים יקרים ואמרות טהורות הנאמרים בשמו, ויגע לעמוד על עומק כוונתו של אאמו"ר זצוק"ל, והשכיל להעלות את הדברים על הכתב באופן השומר

על רוח דברי אאמו"ר צוק"ל כפי שאמרם ומה שהדגיש בכל דבר. ועורך ההגדה הרה"ג ר' דניאל מנחם הריס שליט"א שטרח ועמל לערוך את הדברים בשפה ברורה ונעימה להפליא ולהעמידם על בוריים בדיוקנות יתירה ובטוב טעם ודעת.

ותודה והוקרה מיוחדת לגיסנו היקר מאוד נעלה, הרה"ג רבי צבי יעקב פרימן שליט"א ובני ביתו, שמתמסר בכל נפשו ומאודו בכל עניני העריכה וההוצאה לאור של ספרי וכתבי אאמו"ר צוק"ל, והוא הגבר הוקם על אשר הגה ויזם הוצאת הגדה זו, והשקיע ללא ליאות את מיטב כוחו וכשרונו למען יצא דבר שלם ומתוקן, ובזכות פעלו והתמסרותו הנאמנה, יוצא לאור ספר זה כלול בהדרו. ישלם ה' פעלם ותהי משכורתם שלמה מעם ה' להתברך בכל הברכות, ויהי ביתם משכן של תורה וקדושה כשאיפתם הטהורה.

והברכה אחת היא לאמנו מורתנו הרבנית הצדקנית תליט"א, אשר בטח בה לב בעלה אאמו"ר צוק"ל, בהסירה ממנו כל עול למען יוכל לשקוד על דלתי התורה ולהרביץ תורה כאוות נפשו. ועל של עתה באנו, על נשיאתה בעול ומסירותה המיוחדת בכל ליבה ומאודה להוצאת ספרי אאמו"ר צוק"ל. יתן ה' ותזכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח ולראות דורות ישרים מבורכים ההולכים ומתעלים בדרך התורה והיראה המסורה לנו מאבותינו, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים.

ממרומים ימליץ אאמו"ר צוק"ל טוב ויושר בעדנו, להיפקד בדבר ישועה ורחמים בביאת גואל צדק, ויקויים בנו הנבואה האמורה בהפטרות פרה (יחזקאל לו, כו-ז): 'וְנִתְּתִי לָכֶם לֵב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשׁ אֶתֶן בְּקִרְבְּכֶם, וְהִסְרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשִׁרְכֶם וְנִתְּתִי לָכֶם לֵב בָּשָׂר; וְאֶת רוּחִי אֶתֶן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּחָקֵי תִלְכוּ וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ וְעָשִׂיתֶם, בְּמַהְרָה בִּימֵינוּ אָמֵן.

בני וחתני הגאון המחבר צוק"ל

הכנה לפסח

ישראל ואורייתא

וידעת כי שלום אהלך

עוסקת תמיד במלאכה עד רגע האחרון. שאלו ר' אייזיק: "ואיך מתכונן אתה לקבלת שבת?" השיב האיש: "ברוך השם, כבר מחצות היום יושב אנכי מלובש בבגדי שבת, מטוהר ומצוחצח, קורא פרשת השבוע ומתקדש לקראת שבת מלכתא".

מעשה באדם אחד שהתלונן בפני הג"ר יצחק אייזיק שר זצ"ל, ראש ישיבת סלבודקה, שבכל ערב שבת נופלת קטטה בתוך ביתו - הוא מצידו משלים את כל ההכנות לשבת בשעה מוקדמת, אולם אשתו

הנהגות

הכנה לפסח

- ◆ היה גר כמה רחובות רחוק מפח האשפה המרכזי (dumpster), ולמרות גילו הזקן לא התבייש להוליך פך האשפה לשם בערב פסח כדי שידע שביער החמץ קודם זמנו, והלך בליווי אחד מילדיו, ופעם אמר לבנו שהגיעה לו שמחה גדולה שביזה עצמו לדבר מצוה ולא חס על כבוד עצמו.
- ◆ בערב פסח כשנגמרו כל ההכנות להחג, היה לוקח הילדים לחנות ספרים ונתן לכל אחד מהם לקנות ספר קריאה או שנים בשביל פסח, שרצה שלא יהיו להם תערומות ממה שלא הרשה להם להשתמש בפסח עם ספרי הקריאה שלא היו בחזקת בדוקים מחמץ.
- ◆ שנה אחת כשהלך לאפות מצה בויליאמסבורג עם שני בניו, באמצע האפייה נכנס הברך משה זצ"ל מסאטמאר להמאפייה והכל נעצר, אחר י"ח דקות הלכו כולם לקבל ממנו ברכה. אמר להאדמו"ר ששני בניו הם 'ראפשיצער אייניקלאך וואס האבן אריינגעפאלען אין ליטווישע הענט, קען דער רבי זיי בענטשן'. הרבי חיין, ואמר 'זיי זאלן ווערן חסידים!' אחד מבניו לא היה נחא ליה בברכה זו, ואמר להרבי שרוצה לקבל ברכה אחרת! שאל אותו הרבי 'מה אתה רוצה? והשיב 'איך זאל זיין א תלמיד חכם!' הרבי נתן לו סטירה של ידידות על פניו ושאל אותו לשמו, והשיב 'משה', אמר לו הרבי 'משה'לע משה'לע, מען האט נאך נישט געמאכט א פאטענט צו ווערן א תלמיד חכם. אויב דו וועסט לערנען פלייסיג, וועסטו זיין א תלמיד חכם'. ונהנה אבינו מאד מדברי הרבי.

קפידתו באפיית מצות

- ◆ למשך איזה שנים היה נוסע לאפות מצות בויליאמסבורג, ואף שהיה נאלץ לוותר על יום שלם מלימודו, ראה שכדאי הדבר כדי שיוכל להשיג מצות כשרות מהודרות.
- ◆ דאג שחתניו ירגישו בנוח להביא מצות מהחבורות שלהם ולאכול מהן, שאף שהוא עצמו החמיר מאד בכשרות והידור המצות שהשיג, הבין שכל אחד יש לו חומרות לעצמו.

✧ ישראל ואורייתא ✧

בכל שנה לעלות לפוש מעט בבית המדרש חסידי, שהיה בקרבת מקום למאפיית המצות.

שנה אחת, כאשר עלה לפוש באותו בית המדרש, שאלו אותו כמה חסידים: "למה עושה הרב ענין גדול מאפיית המצות, הרי אנו רואים את האדמורי"ם שלנו שגם הם אופים מצות, אולם אין רואים אצלם שעושים עסק גדול ממנה".

שמע מרן את שאלתם, וכשכולו להט דקדושה ענה ואמר: "בידוע הדבר, שכשעושים ל"ע ניתוח לאדם, צריך להקפיד עד מאד שחדר הניתוח יהיה אטום, וכן יהיה נקי ומצוחצח, ממש סטרילי [Sterile]. וכן כל הרופאים והאחיות הנכנסים לחדר הניתוח, חובה עליהם להיכנס עם מסכות על פניהם, וכפפות על ידיהם וכדומה. וכל כך למה? כי כשעושים ניתוח ופותחים את חלל גוף האדם, הרי זה מסוכן עד מאד שלא יכנסו חיידקים [germs] להגוף, ולכן צריך להקפיד ולהשמר שבחלל החדר לא יהיו שום חיידקים ודומיהם".

סיים מרן הגרי"ז את דבריו והרעים בקול קדשו: "חמץ - זה חידק, חמץ הוא כרת! וכמה שמדקדקים בשמירה, אין זה מספיק. יש לחוש ולהשמר ככל מה שיכולים".

סיים ר' משה יהושע: דבריו החוצבים להבות אש של מרן הגרי"ז זצ"ל, שנאמרו מתוך לבו הזך והטהור, הותירו רושם עז על כל השומעים. ובכל עת אשר אני נזכר בדברים אלה, אוחזתני רעדה!²

"אם כן", קרא ר' אייזיק לעברו, "עצתי נאמנה, שתפשוט עוד שעה קלה את בגדי שבת, ותקום לעזור עזרה של ממש לרעיתך בעבודתה. וכשתבוא השעה הנכונה תוכיחנה בניחותא, וידעת כי שלום אהלך!"^א

חומרת כשרות המצות

שנה אחת אפה מצות ביחד עם הג"ר גרשון זאקס זצ"ל. קודם שהתחילו לאפות פנה אליו ואמר לו: "תגיד לי חומרא אחת של החפץ חיים זצ"ל בנוגע לאפיית מצות שאינה כתובה במשנה ברורה". תשובתו היתה: "במשפחה יש קבלה שהסבא זצ"ל [החפץ חיים] סבר, שאם אלו שעוסקים באפיית מצות אינם יודעים שפסול במצות קשורה לחייבי כריתות חלילה - יש חסרון במצה שמורה! והביא ראיה נפלאה מהסוגיא בבבא קמא (סב.) שאם אחד נותן לחבירו דינר זהב לשמור, ואמר לו הזהר בו שהוא של כסף, ופשע בו השומר והזוקה, אינו משלם אלא דמי כסף, שיכול לומר לא קבלתי על עצמי אלא שמירת כסף, [ונפסק בשלחן ערוך (חושן משפט סימן רצא סעיף ד)]. הרי שזה נכנס לכלל השמירה עצמה. ולכן, סבר החפץ חיים, צריך להודיע לכל העוסקים עם המצות, שכל מעשיהם קשורים לחייבי כריתות, וצריך לשמור המצות מבחינה זו".

שח הגאון רבי משה יהושע לנדא זצ"ל: מרן הגרי"ז זצ"ל היה מוטרד ומודאג מעסק אפיית המצות כבר כמה שבועות קודם לכן כידוע, ואחרי שהיה גומר העסק היתה נחה עליו נהרה של שמחה ורוגע נפשי. היה נוהג

א. מרביצי תורה ומוסר (לר' אהרן סורסקי, חלק ב עמוד רסז).

ב. עובדות והנהגות לבית בריסק (חלק א עמוד קצה).

ישראל ואורייתא

ליזהר שלא לפגוע בבין אדם לחברו

רבי ישראל סלנטר זצ"ל היה מדקדק מאד בהידורים מיוחדים באפיית המצות. קרה פעם שלא היה יכול להיות נוכח בשעת מעשה, ותלמידיו שקיבלו עליהם את ההשגחה במקומו ביקשו ממנו שיתן להם הוראות באיזה הידורים להיזהר ביותר. ר' ישראל ציוה אותם להיזהר בעיקר, לא לצער את האשה העוסקת בלישת הבצק ולא להכביד עליה - מתוך זריזות וזהירות המצוה - למהר בעבודתה, באשר היא אלמנה עלובה, ויש בה משום לאו ד"לא תענון". הוסיף ר' ישראל: "אין כשרות המצות שלימה בהידוריהן שבהלכות פסח לבד, רק עם דקדוקיהן גם בדיני חושן משפט".^ג

הגאון רבי משולם איגרא זצ"ל היה מדקדק מאד באפיית המצות לפסח. היה קוצר בעצמו את החטים, טוחנם בידיו, ושומר בשמירה מיוחדת שקית הקמח, ולאחר כל החומרות, הדקדוקים וההידורים שונים, הצליח לאפות ששה מצות שרופות בשביל שני הסדרים.

פעם בערב פסח ביקשה הרבנית מאת המשרתת - שהיתה יתומה שהגדילתה בביתה - להביא לה כמה מצות מהמקום שהיו מונחות שם, כדי שתטחון אותן לצורך עשיית הקניידלאך לחג. המשרתת הלכה להמקום שהיו המצות מונחות, ונפלו עיניה על חבילה קטנה של מצות שרופות שעליהם השקיע ר' משולם אגרא עמל רב כאמור, שלדעתה היו ראוי לטחונן לצורך קניידלאך. הביאה אותן להרבנית, שטחנן ועשתה מהן קניידלאך.

בהתקדש ליל החג כשבאה הרבנית לערוך את השלחן בשביל הסדר, נגשה להמקום ששם היו מונחות המצות, והנה המצות המיוחדת של ר' משולם אינן! חיש מהר החלו בני הבית לחפש אחר החבילה של מצות, אולם לא עלה בידם כלום, עד שנודע להם להיכן הגיעו המצות. כששמעה זאת הרבנית, התעלפה מיד. אף שאר בני הבית היו נתונים בפחד וחרדה: מה יהיה? איך נבשר להרב שכל יגיעו נטחן ברגע אחד? המשרתת, היתומה המסכנה, ברחה לנפשה מרוב פחד.

כשנכנס ר' משולם לביתו, הבחין מיד במהומה גדולה ששררה בבית, והחל לשאול מה אירע? נגשה אליו הרבנית כשהיא רועדת כולה וסיפרה לו, כי המצות נטחנו - אותן מצות שעמלת עליהן שעות רבות, נטחנו ברגע אחד ע"י המשרתת לצורך הקניידלאך.

אולם ר' משולם נותר שליו ורגוע, ושאלתו הראשונה היתה: היכן המשרתת כעת? בני הבית חיפשו אחריה ברחובות העיר, עד שמצאוה באיזה פינה כשהיא בוכה ללא הפסק. ניסו לדבר על לבה שתחזור אבל פחדה לילך עמהם, עד שלבסוף הצליחו לפתותה שתסכים לשוב לבית הרב. כשחזרה להבית פנה אליה ר' משולם בקול מלא רחמים, וביקש ממנה להביא לו שלשה מצות מהשכן, שהיה יהודי פשוט. והוסיף: "וכי אתם סבורים שרק אני אוכל מצות כשרות?"

כשחזרה ובידה מצות מהשכן אמר לה ר' משולם: "היות שכל מעשיך עשית לשם

ג. ספר המאורות הגדולים (עמוד מז אות קמב).

ישראל ואורייתא

המצות אינן! אחר בירורים נודע לו שהמשרתת, שדוקא היתה גויה, פינתה אותם למקום אחר.

שמים, אני מברך אותך שתזכי בהגיע היום להתחתן עם בעל גדול ישראל". ואכן כך הוה.⁷

מיד שמעו המהרש"א משנן לעצמו: "משהו חמץ, משהו כעס. משהו חמץ, משהו כעס" - עשרות פעמים. כלומר זה וזה איסורו במשהו!

ממעשה זה אנו למדים, שעם כל החומרות וההידורים צריך להשים לב שלא לצער את הזולת.

"משהו חמץ, משהו כעס"

חומרת חמץ בפסח

הטעם שמחמירין כל כך בהלכות פסח

כתוב בספר לקט יושר (הלכות פסח, עמוד 80 ד"ה אם מקלשין): "ואמר [בעל התרומת הדשן] בסוף הדרשה, למה אנו מחמירין כל כך הרבה בהלכות פסח יותר משאר איסורין. וי"ל כיון שראינו שהקב"ה מחמיר וכתב בו

שמעתי ממו"ר רבי שלום שבדרון זצ"ל סיפור הדומה לזה על רבנו המהרש"א. המהרש"א היה משקיע כל כחותיו באפיית המצות שלו, וכשנגמרה אפייתן היה מניח במקום גבוה, למעלה ממקום שיד אדם מגעת, כשמוסיף להזהיר בני הבית שלא יגעו בהן. שנה אחת חזר בליל הסדר, וניגש להמקום ששם היה מניח המצות, ולתדהמתו

ד. הסיפור בשינוי פרטים קטנים, מובא בספר זכרון תפארת רפאל (עמוד תע"א), ובספר מעיל שמואל על התורה (עמוד צה).

הנהגות

זהירות ממשהו חמץ

- ◆ לפני התקדש החג היה מנקה את שיניו היטב אצל רופא שיניים מומחה*, ואחר כך לא היה אוכל אוכל חם עד כניסת החג. כשחל ערב פסח בשבת לא היה מסוגל להביא עצמו לאכול חלה בשבת, שלא היה בטוח שיוכל אח"כ לנקות שיניו היטב בשבת, ולכן העדיף לשתות שתי רביעיות יין בשביל סעודת שבת.
- ◆ בכל שנה לפני החג היה קונה הגדות חדשות, שהיה משתמש בהן להכין בשביל ליל הסדר. מעולם לא הסתפק באלו שהיו לו כבר. כשמצאה איזה הגדה חן מיוחד בעיניו, היה משתמש בה כל השנה ולא הקפיד להחזיקה ככשר לפסח, [כמובן לא השתמש בה בחג הפסח הבא]. בכלל הקפיד לנעול כל הספרים שהשתמשו בהם בימות השנה, ולא הניח לשום אחד להשתמש בהם אף שלא אצל השלחן. קנה סידור וגמרא ושאר ספרים מיוחדים שהחזיקם כשר לפסח.

א. ומיד אחר סוכות היה קובע תור כדי שיהא בטוח hygienist גבר יטפל בו, ולפעמים כשצלצל עדיין לא היו קובעים תורים להתקופה לפני פסח, ונאלץ להתקשר בעתים תכופות עד שפתחו התורים.

ישראל ואורייתא

בְּאֵכִילְתָּן, הַבְּכוֹר נֹאכֵל לִפְהֵנִים, וְהַמְעַשֵּׂר לְכָל אָדָם, וְנֹאכְלִין בְּכָל הָעִיר (לְכָל אָדָם) בְּכָל מֵאֲכָל לְשָׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אַחַד. הַפֶּסַח אֵינוֹ נֹאכֵל אֶלָּא בַלַּיְלָה, וְאֵינוֹ נֹאכֵל אֶלָּא עַד חֲצוֹת, וְאֵינוֹ נֹאכֵל אֶלָּא לְמִנּוּיָיו, וְאֵינוֹ נֹאכֵל אֶלָּא צְלִי.”

‘בל יראה ובל ימצא’, ומאי נפקא מינה להקב”ה אם אנו אוכלין חמץ או מצה, אלא כמלך שציוה לעבדיו לעשות דבר, וכיון שראינו שהמלך מחמיר אנו עבדיו נמי מחמירין בזה המצוה.”

הערה יפה העיר הג”ר שמעון שיין זצ”ל, שאצל הבכור והמעשר הלשון הוא “נאכל לכהנים או לכל אדם, ונאכלים בכל העיר”, ואצל פסח הלשון הוא “אינו נאכל... ואינו נאכל...” - הכל בלשון שלילה. לרמז לנו שהגישה בפסח צריכה להיות על הכל שאינו נאכל אלא...!”

השיעור של משהו

פעם נשאל המהרי”ל דיסקין, כמה הוא השיעור שצריכים לזוהר בו משום חמץ? נענה ר’ יהושע לייב: “אתה תגיד לי מהו השיעור של “כל שהוא”, ואגיד לך השיעור שצריכים לזוהר מחמץ!”

החומרא שלא לאכול מצה אחר ליל הראשון

השערי תשובה (סוף סימן תס) הביא: “ויש שמחמירין ביותר שאין אוכלים מצה כלל אחר ליל הראשון, רק אוכלים למעדנים מיני חבשילין, והרבה מנעעים לעשות כן משום שמחת יו”ט, כי פיתא סעדא דלבא, ועל אלו ועל אלו שלכם לשמים קורא אני ועמך כולם צדיקים.”

הפגם בנפש שמתהווה ע”י אכילת חמץ הרה”ק

פעם באו אל הרה”ק מאפטא זיע”א ובקשו ממנו להשפיע על יהודי שפרק מעליו עול תומ”צ רח”ל, להתזירו למוטב. שאל אותם האפטא רב, אם אכל פעם חמץ בפסח. והסביר, שכח השפעתו מגיע רק עד יהודי שאכל חמץ בפסח ולא עד בכלל, וביותר מזה כבר אין לו יכולת להשפיע!

למעשה הרבה צדיקים נהגו שלא לאכול אלא הכזיתים בלילי הסדר, ביניהם המהרי”ל דיסקין¹, הבית הלוי, האריה דבי עילאי. מאידך החזון איש התנגד להנהגה זו, והתבטא שהתורה הלא אמרה “שבעת ימים תאכל מצות”.

בפסח הכ”ץ בחוקת שאינו נאכל

תנן בפרק “איזהו מקומן” (זבחים פרק ה משנה ח): הַבְּכוֹר וְהַמְעַשֵּׂר וְהַפֶּסַח, קִדְּשִׁים קָלִים, שְׁחִטָּתָן בְּכָל מְקוֹם בְּעֶזְרָה, וְדָמָן טְעוֹן מִתְּנֵהָ אַחַת, וּבִלְבָד שִׁיתָן כְּנֶגֶד הַיְסוּד. שָׁנָה

ה. והובא כן בשם הרה”ק מגארליץ זצ”ל (בנו של בעל הדברי חיים, מובא בספר זכרון יהודה, ירושלים תשס”ג עמוד לב) בזה”ל: “הרה”ק מגארליץ זיע”א היה מרגלא בפומיה, כי בחג הפסח יש למעט באכילה, ושלא כסדר העולם החושבים שאין גבול לאכילה בשבעת ימי החג. והביא ראיה על זה מפרק איזהו מקומן, שאצל כל הקרבנות תנן ‘ונאכלים וכו’, ואצל קרבן פסח שינה התנא לשונו ואמר ‘הפסח אינו נאכל וכו’, ואינו נאכל וכו’.” הרי שחג הפסח אינו זמן אכילה.”

ו. ספר עמוד אש (עמוד קצג אות סד): “אכל [המהרי”ל דיסקין] מצה רק בלילה הראשון.”

בדיקת חמץ

- ◆ נוכחתי פעם במסדרון [hallway] של הישיבה שעות ספורות לפני בדיקת חמץ, כשמו"ר המשגיח רבי נתן זצ"ל פגש את ראש הישיבה הג"ר שניאור זצ"ל. שאלו ר' נתן, "אוואו געפינט מען א ליכט" [איפה יש למצוא נר]? השיב ר'

ישראל ואורייתא

לבסוף ברוב טובו הסכים לשאול לדעתו של הג"ר שמואל סלנט זצ"ל, רבה של ירושלים. ובכן הלכו כולם לביתו של ר' שמואל סלנט, והחתן קבל במלים בוטות. שאלו ר' שמואל: "מתי נשאת?" ענה החתן: "לפני שבוע ימים". הושיט ר' שמואל ידו, וביקש מהחתן להעביר לידו השטריימל שלו. תמה החתן אבל מילא את בקשת הרב. נענעו ר' שמואל בחזקה, וגרגרי החטה שנוהגים לזרוק על ראש החתן לסימן ברכה, החלו לנשר מבין שערות השטריימל. "הרי לך מקור החטה", הפטיר ר' שמואל, ופני החתן חפו. יש ללמוד מסיפור זה שקודם שנחפש הקולות שנמצאו אצל אחרים חייבים לבדוק אם גם בנו נמצא אותו חסרון.

בעל השאילתות בא בחלום - עת להחמיר ועת להקל

בשנה אחת שהיתה שנת בצורת, הקיל בעל השואל ומשיב מטעם שעת הדחק, שיסמכו לפסוק כשיטת השאילתות (מובא בתוס' חולין צו. ד"ה אמר רבא) דחמץ בפסח בטל בששים, ובא אליו בעל השאילתות בחלום הלילה ואמר לו יישר כח, ושמחזיק לו טובה על שפסק כשיטתו הלכה למעשה.^ט

גודל פחדו של גאב"ד נייטרא ממושהו חמץ

על הגאון רבי שמואל דוד אונגאר זצ"ל מנייטרא, כתב אחד מתלמידיו: "דכירנא פעם נתהוה שאלה בפסח שנמצא חטה, היה זאת בשביעי או באחרון של פסח, ומרן זצ"ל הפך לבן כסיד ההיכל מחומרת החשש משהו חמץ. ואוכל להגיד לכם, שהלא הייתי אח"כ במחנות ההסגר, וראיתי כמה פעמים חרדת אנשים לקראת המות ל"ע - אבל לא היתה כחרדה ההיא שראיתי אז אצל מרן זצ"ל מחשש משהו חמץ".^ז

החתן שנמצאו חטים בהשטריימל

מעשה בחתן גבה לב שנישא סמוך לחג הפסח. כשהסב על שלחן חותנו בליל סדר פסח ובקש לאכול מן המרק בשעת שלחן ערוך, לתדהמתו ראה חטה צופה בו! התחיל לזעוק: "חמץ, אסור לאכול כאן, המטבח טרף". ובכן פקד על אשתו הטריה לבא אתו לאכול אצל הוריו.

אין לשער את המבוכה. החותנת התנצלה ואשתו בכתה, החותן ניסה להרגיע את הרוחות, ואילו החתן רק הגדיל את המדורה.

ז. הג"ר יונה פראסט זצ"ל בספר דברי יונה (פרשת תרומה, חלק א עמוד פב).

ח. ספר השרף מבריסק (עמוד שנה).

ט. ספר דברי שלמה יהודה (ירושלים תשס"ו, עמוד שמה).